

УДК 37.014.25 (477:4): 78.01

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.spec.1.07>

Гнатів З. Я.

ПАТЕРНИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ОСВІТА, КУЛЬТУРА, МИСТЕЦТВО

З огляду на інтеграцію системи освіти України до світового освітнього простору, її реформування, модернізація, пошуки шляхів удосконалення тощо, дослідження сучасних освітніх, культурно-мистецьких процесів України та країн Європи для вивчення передового досвіду є одним з актуальних питань сьогодення. Особливо це стосується проблем естетичного виховання, проблем формування сучасної людини культури. Адже саме на мистецьку освіту покладено вагому роль творчого, креативного виховання юних європейців. Тому дослідження даної теми сприяє розумінню культурно-освітньої політики інших країн, отже, особливостей функціонування освітніх процесів у провідних країнах Європи, зокрема в Польщі, аналізу досягнень і недоліків європейської системи освіти, шляхів зближення та віддалення з європейським співтовариством. Адже ми все частіше стаємо свідками того, що українська молодь із помітно збільшеною інтенсивністю обирає для свого подальшого навчання та здобуття вищої освіти країни Європи – Польщу, Чехію, Німеччину, Австрію, Францію тощо, а також заокеанські країни, Сполучені Штати Америки, Канаду тощо. Зацікавленість у європейській науці й отриманні диплома європейського зростає різко з року в рік. Цьому сприяє збільшення можливостей і відкриття нових європейських горизонтів, які колись були практично недоступними. А нині вимушені обставини актуальної воєнної агресії з боку Росії проти України спонукають покидати свою країну тисячі українських громадян, серед яких високий інтелектуальний потенціал нації.

Для вітчизняної освіти та науки, як і для держави загалом, відтік потенційно перспективного молодого покоління є вкрай негативним чинником. Тому першочергово спільними стараннями всіх свідомих громадян України та світу потрібно зупинити військову агресію, діяти в інтересах правди та шукати ефективні шляхи зміцнення демократичних цінностей Європейського Союзу.

Ключові слова: освіченість, якість освіти, людина культури, мистецтво, музичне виховання, культурна спадщина.

Європейську інтеграцію, “європеїзм” вважають найконструктивнішою ідеєю ХХ століття, яка свого часу була підтримана її прихильниками Ж. Монне, К. Аденауером, П.-А. Спааком і їхніми послідовниками. Кожна країна – учасниця Європейського Союзу має свою історію, ментальність, свої традиції, свої моделі буття та заслуговує на повагу та підтримку.

Інтеграція як магістральний напрям українського суспільства в європейський простір є свідомим вибором України й українців. У цьому контексті існує чимала кількість актуальних питань і проблем, які перебувають на перетині різних галузей і соціальних площин. У контексті нашого дослідження ми звертаємо увагу на освітню, культурно-мистецьку інтеграцію.

Суспільство ХХІ століття – це суспільство знань, де освіченість є тією продуктивною силою, що визначає успішність теперішнього та майбутнього. Тепер ми можемо говорити не тільки про успішність, але й про безпеку з огляду на повномасштабне воєнне вторгнення Росії на територію України 24 лютого 2022 року. Не викликає заперечень той факт, що освічена, культурна нація, яка живе за вічними законами добра, моралі тощо, не буде вбивати, гвалтувати, знущатись, нищити, влаштовувати справжній геноцид мирних людей, свідками чого ми є. І всі задаються питанням: як такий масштабний терор може бути в центрі Європи в ХХІ столітті?.. Невже це можуть зробити люди? Чи це істоти, варварський народ, якому далекими та невідомими є моральні принципи Книги Книг – “не вбий”, “не кради”, “не свідчи неправдивого”, “не пожадай нічого того, що є власністю ближнього твого”. Тому саму ціннісну патерну модернізаційних освітніх процесів є чинником формування людини ХХІ століття – людини культури.

Мета статті – висвітлення сучасного стану вітчизняних і європейських (зокрема, польських) мистецько-освітніх процесів у контексті глобальних викликів суспільства ХХІ століття.

Виховання повноцінної особистості відбувається в тісній взаємодії з універсальною картиною світу, яка наповнена прекрасним і потворним, раціональним і чуттєвим, випадковим і закономірним тощо. Еволюційний розвиток освіти – це складний творчий процес. Метою освіти є творення освіченого, метою мистецтва – творення прекрасного.

Питання освіченості, зокрема мистецької грамотності, є досить широкомасштабним і перебуває на перетині багатьох наук: мистецтвознавства та культурології, педагогіки та психології, етики, естетики, філософії. У наукових джерелах ми знаходимо чимало інформації щодо досліджень різноманітних питань, що стосуються особливостей едукативного процесу.

Освітнім, культурним, мистецьким викликом європейських інтеграційних процесів присвячені праці багатьох сучасних українських науковців, серед яких такі: В. Кремень, І. Бех, В. Луговий, В. Огневюк, В. Скотний, Н. Скотна, І. Накашидзе й інші. Н. Довганик, Ю. Чалюк, У. Садова, С. Спуріна, Г. Смалійчук у своїх дослідженнях висвітлюють актуальні проблеми та тенденції освітньої міграції. Отже, на різноманітних науково-практичних конференціях закордонних, міжнародних чи регіональних рівнів питання викликів євроінтеграції, ціннісних орієнтирів в освіті, науці та мистецтві звучать неабияк гостро та масштабно (“Ціннісно орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції” (м. Суми, 2020 рік); “Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід” (м. Тернопіль, 2022 рік)) та інші.

Проблемам музичного виховання присвячені праці відомих вітчизняних науковців: Б. Ананьєва, І. Зязюна, Л. Виготського, В. Островського, Л. Масол, О. Ростовського, Є. Печерської, Г. Падалки, О. Рудницької, Л. Кияновської, Л. Хлебнікової, Н. Миропольської, О. Михайличенка й інших.

Широка джерельна база констатує, що сучасні проблеми успішного розвитку освітніх процесів, попри світову проблему поширення вірусної пандемії COVID, воєнної агресії Російської Федерації проти України гостро звучать у всіх країнах Європи. Щодо цього створюються різноманітні товариства, проводяться міжнародні конференції, симпозіуми, на рівні міністерств освіти та культури, що сприяють міжкультурній і міжнародній співпраці, обміну досвідом, вирішенню актуальних проблем освіти, підвищенню рівня якісної підготовки кадрів освіти тощо. Багато таких організацій маю свою давню історію. Підтвердженням цього в галузі мистецтва є створення Міжнародного товариства музичної освіти (International Society for Music Education – ISME) ще в 1953 році у Брюсселі. Всесвітня організація освітян була створена Міжнародною музичною радою ЮНЕСКО та складається з понад вісімдесяти учасників із різних країн. Це викладачі дошкільних і шкільних установ, а також педагоги вищих навчальних закладів.

В Україні однією з таких відомих організацій є Національна всеукраїнська музична спілка. З 1995 року організація ввійшла до Міжнародної музичної ради ЮНЕСКО. Від початку свого заснування Спілка бере активну участь у мистецько-культурному житті України та зарубіжжя, у різноманітних мистецьких проєктах, тим самим презентує національну культуру та збагачує її міжнародними зв'язками та комунікацією. Президентом Національного музичного комітету України, який виступає від імені спілки, є академік, професор Євген Савчук (у 1995–2016 роках був Анатолій Авдієвський). Генеральним секретарем до 2000 року була Ніна Герасимова-Персидська, а із 2000 року – кандидат мистецтвознавства Олександра Олійник.

Проблемами культурної сфери, стратегією розвитку культури в Україні до 2025 року опікується платформа стратегічних ініціатив “Культура 2025”. Серед 6 сфер української культури (законодавство, фінанси, комунікація, менеджмент, інфраструктура) є також і освіта, основна проблема якої вбачається в невідповідності системи освіти сучасним вимогам суспільства.

Ключові компетентності сучасної учнівської молоді, які окреслені в концепції “Нової української школи”, вимагають обізнаності та самовираження у сфері культури, передбачають загальнокультурну грамотність, наявність соціальних і громадянських компетенцій, глибоке розуміння власної національної ідентичності, уміння творити, критично мислити, формувати власні мистецькі смаки й інше, що у своїй цілісності сприятимуть особистій реалізації та розвитку. Розуміння себе, своєї культури, своєї ментальності спонукає до розуміння та пошани інших культур і специфіки їх існування. Тому проблеми музичної освіти, пошук оптимальних методів і засобів музичного виховання як в українській, так і в зарубіжній педагогіці є актуальними та затребуваними часом. Це підтверджують і положення Педагогічної конституції Європи, які наголошують, що від якісної підготовки майбутніх педагогічних фахівців залежить майбутнє всіх народів і країн, їх співіснування та співдружність, а “об’єднаний європейський процес потребує виховання сучасної людини, здатної до мирного і злагодженого співжиття в полікультурному суспільстві. Підготовка педагогів за єдиною шкалою загальнолюдських цінностей і з урахуванням національних особливостей є тим головним островом, навколо якого мають здійснюватися модернізаційні й інноваційні процеси педагогічної освіти в сучасному європейському просторі” [3, с. 111–112].

Кожна країна впродовж століть виробила свій досвід та має свою специфіку в організації освітньої системи загалом і виховання мистецтвом зокрема. Проте в усіх країнах вихованню успішного, креативного молодого покоління відводиться вагоме місце. Система виховання як в Україні, так і в зарубіжних державах має свої глибокі корені, свою давню традицію, є наслідком національної та світової культури. На наш погляд, сучасні методики та системи виховання в зарубіжних країнах потребують більш глибокого вивчення, аналізу, систематизації, з огляду на їх “дію”, адже в сучасному світі зовнішні, випадкові чи невідповідні чинники стали значно впливати на особливості тієї чи тієї суспільної галузі.

Нині український народ, який захищає свій цивілізаційний європейський вибір, вельми завдячує Польщі та полякам за величезну підтримку та надання допомоги в цій українській ситуації боротьби за свою національність, за право бути українцем і жити у вільній демократичній державі.

Польський уряд ще на початку 90-х років розумів, що надання в освіті народного підґрунтя є його першочерговим завданням, тому галузі освіти надавалась велика роль, закладався фундамент модернізації національної загальноосвітньої школи. У цьому контексті ключовим завданням національної освіти стала підготовка молоді до оцінки змісту культурної спадщини, уміння раціонально аналізувати та брати участь у процесі трансформації й адаптації культурної спадщини відповідно до поточних потреб майбутнього, розуміння сенсу сучасної соціально-культурної ситуації, форми суспільної свідомості тощо.

У 1995 році Міністерство національної освіти підготувало програмні вимоги щодо вивчення культурної спадщини в регіоні для шкіл та інших навчальних закладів. Їхня мета – дати можливість молоді дізнатися про власну культурну спадщину, регіональні традиції, цінності тощо. В основі – формування та закріплення почуття власної регіональної ідентичності, а також відкрите толерантне ставлення та розуміння інших культур. У документі зазначається важливість збереження власної культури саме передачею культурної спадщини, яку слід розуміти насамперед з погляду історії, мови, живих традицій, фольклору.

Беручи за основу навчання власної культурної спадщини, було відзначено, що її засвоєння “відбувається насамперед через сприйняття цінностей, властивих найближчому, природному та культурному середовищу людини. Освіта, сприйнята таким чином, породжує потребу в охороні регіональної культурної спадщини та формує усвідомлення її цінностей”.

Кількість випускників польських шкіл, які бажають здобути саме музичну освіту, щороку збільшується. Це зумовлено високою якістю навчання, доступними цінами і можливістю отримати європейський диплом. Українці можуть розраховувати і на безкоштовну середню освіту в Польщі в рамках конкурсу на основі карти поляка, відповідно до польського законодавства. Звичайно пріоритет віддається талановитим дітям, які вирізняються оригінальним голосом, володінням музичним інструментом, імпровізаторськими чи навіть композиторськими здібностями.

Вибір музичних шкіл Польщі досить великий: Liceum Muzyczne im Karola Szymanowskiego w Warszawie, Zespół Szkół Muzycznych w Gdańsku-Wrzeszczu, Zespół Szkół Muzycznych w Bydgoszczy, Państwowa Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna II stopnia im. Karola Szymanowskiego w Katowicach, Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna I i II st. im. Henryka Wieniawskiego w Łodzi, Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna I st. im. I. J. Paderewskiego w Krakowie, Zespół Szkół Muzycznych w Poznaniu, інші.

Вступний іспит в музичні виши являє собою короткий виступ перед комісією, під час якого оцінюються талант, слух, музикальність і загальний образ абітурієнта, на основі чого ухвалюється рішення про те, відповідає кандидат вимогам обраного навчального напрямку чи ні.

Музичне навчання в університетах мистецтв Польщі триває п'ять років і складається з рівня бакалавра і магістра. Залежно від сфери навчання освіта може тривати три роки (бакалавр), а потім ще два (магістр) або п'ять років (єдине магістерське навчання). Після закінчення магістратури університети також пропонують післядипломну музичну освіту.

Найпопулярнішими музичними спеціальностями є диригування, вокал, музикознавство, церковна музика, композиція та теорія музики, музика і хореографія, музика в засобах масової інформації, музична продукція і звукове виробництво.

Серед музичних вишів Польщі: Краківська музична академія, Музичний університет ім. Фридерика Шопена у Варшаві, Музична академія ім. Станіслава Монюшка у Гданську, Музична академія ім. Кароля Шимановського в Катовіце, Музична академія у Вроцлаві ім. Кароля Ліпінського, Музична академія ім. Ігнація Яна Падеревського в Познані, Музична академія ім. Фелікса Нововейського в Бидгощі, Музична академія ім. Гражині Кайстут Бацевич у Лодзі.

Згідно зі статистикою 2021 року, приблизно 35 тисяч студентів з України навчаються нині в Польщі, а це становить 62 % від загальної кількості студентів-іноземців. Проте варто бути особливо уважним під час вибору іноземного вишу, адже, як зазначають деякі інтернет-ресурси, “після отримання диплома юриста в одному із сумнівних польських ЗВО, але без наявності польського громадянства ви не зможете офіційно працювати в жодній юридичній установі (суди, митниця, прокуратура, відділ юстиції, військова прокуратура) ні в Україні, ні в Польщі. У результаті вимальовується невтішна перспектива залишитись у Польщі працювати на роботі для людей “другої категорії”. А здобуті знання та навички виявляються зовсім непотрібними ні для європейського ринку праці, ні для України” [1].

Незважаючи на те, що вища освіта за кордоном практично на платній основі, інколи ціна за навчання не набагато вища за українські виши. Як відомо, найдорожче навчання у США та Канаді, тому кількість українських випускників, які навчаються в цих країнах, є найменшою. Багато європейських країн пропонують гранти та стипендії. Географічне розміщення Польщі, Чехії, Словаччини сприяє найбільшій кількості абітурієнтів з України. Отже, у деяких країнах можливе і безкоштовне навчання. “Для прикладу, – як зазначає керівник однієї зі львівських агенцій із навчання за кордоном Тетяна Маковська, – приватний університет в Любліні виграв грант Європейського Союзу на безкоштовне навчання для іноземців. Але навчання проводиться англійською мовою, і рівень знань мови вступника повинен бути B2. Тоді абітурієнт складає тестування англійською мовою, і потім може стати студентом цього навчального закладу. Якщо говорити про інші вищі навчальні заклади Польщі, то на безкоштовне навчання можуть претендувати тільки ті, хто має карту поляка. Але тоді вони йдуть за загальною системою поляків. Тобто їх чекають іспити, конкурс атестатів” [4].

І. Накашидзе зазначає: “Натепер немає і не може бути іншої альтернативи, як продовжувати рухатися на Захід, співпрацювати з європейськими країнами й інтегруватися в європейську спільноту. Очевидно, необхідно створити такі умови та стимули, щоби кожний абітурієнт, науковець і фахівець високої кваліфікації був зацікавлений реалізувати свої здібності та талант у себе на батьківщині” [2, с. 30].

Допомога в ефективній реалізації пошуку особистісного Я та покликання на засадах загальнолюдських цінностей, високої культури та мистецтва допоможе успішно навчатися, розвиватися, удосконалюватися, ефективно реалізовувати людські можливості, бачити траєкторію майбутнього та радіти багатогранності та повноті життя.

Підходи до музичного виховання в Україні та за кордоном мають як спільні, так і відмінні властивості. Беззаперечним є факт тлумачення мистецтва як способу пізнання та самопізнання, психофізіологічного чинника впливу музики на особистість, інтелектуальний розвиток, її могутньої емоційної дії.

Батьки, школа, держава повинні в тісній взаємодії працювати над результативністю такої тонкої справи виховання майбутнього, прагнучи до освіченості, естетичності, удосконаленості майбутнього покоління. Україна та багато європейських держав мають нині багато спільних культурних, освітніх, соціальних проблем. Тому активну участь у музично-педагогічних пошуках, дискусіях щодо вдосконалення освітніх процесів без перебільшення можна вважати затребуваною й актуальною. Адже сучасний світ потребує конкурентоспроможних громадян із високим рівнем емоційного інтелекту, які вміють реагувати на суспільні зміни, продукувати інноваційні ідеї, нарощувати інтелектуальний капітал упродовж усього життя.

Висновки. Важливим чинником впливу в сучасних ринкових відносинах є домінування матеріального мотиву над духовним і культурним, що свідчить також про те, що суспільство ще не вступило в постіндустріальну стадію свого розвитку, коли духовні чинники гармонізують світ людини. Отже, освіченість нації є одним із першочергових пріоритетів цивілізованих держав. Питання розвитку творчого потенціалу молодого покоління є однією із центральних проблем вітчизняних та європейських освітніх стратегій.

Система освіти і виховання, просвітницькі, культурно-освітні заклади та засоби інформації становлять ті джерела, через які духовні надбання стають здобутками індивіда. Кожен, хто несе відповідальність за виховання молодого покоління, повинен спрямувати всі свої зусилля на їх формування і розвиток. Попри воєнний стан в нашій країні, науковці продовжують вести пошуки оптимальних умов для культурно-освітньої комунікації, удосконалення сучасного освітнього процесу, обстоювання загальнолюдських цінностей, інтересів власної держави, культури, освіти, що в майбутньому сприятиме достойному рівню життя нового покоління. Особливо відбудовувати освітній, культурний, мистецький процес і повертати емоційно-психологічний спокій, формувати нове мислення нам потрібно буде в післявоєнний час, у тісній взаємодії зі світом, але знаходити власний шлях.

Використана література:

1. Міфи та прикрита реальність навчання 2020–2021 роки в Польщі: URL: <https://kudapostupat.ua/mifi-ta-prikrita-real-nist-navchannya-2018-2019-r-u-pol-shhi/>.
2. Накашидзе І. До питання про європейську інтеграцію України у сфері освіти. *Ціннісно орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції* : матеріали Міжнародної науково-методичної конференції, м. Суми, 29–30 травня 2020 року / редколегія : В. Завгородня та ін. Суми, 2020. С. 29–30.
3. Педагогічна конституція Європи. Преамбула. *Вища освіта України*. 2013. № 3. С. 111–116.
4. Рой В. Європейський диплом: чому українська молодь марить освітою за кордоном? *Європейський портал*. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2017/03/17/yevropeyskiy-diplom-chomu-ukrayinska-molod-marit-osvitoiu-za-kordonom>.

References:

1. Mify ta prykryta realnist navchannia 2020–2021 rr. u Polshchi [Myths and hidden reality of learning 2020–2021 in Poland]. URL: <https://kudapostupat.ua/mifi-ta-prikrita-real-nist-navchannya-2018-2019-r-u-pol-shhi/> (data zvernennia: 08.06.2022) [in Ukrainian].
2. Nakashydzhe I. (2020). Do pytannia pro yevropeysku intehratsiiu Ukrainy u sferi osvity [On the issue of European integration of Ukraine in the field of education]. Proceedings of the *Tsinnisno-orientovanyi pidkhid v osviti i vyklykyevrointehratsii* (Ukraine, Sumy, May 29–30, 2020) (eds. Zavorodnia V. M., Kulish A. M.), Sumy. Pp. 29–30 [in Ukrainian].
3. Pedagogichna Konstytutsiia Yevropy Preambula (2013) [Pedagogical Constitution of Europe. Preamble]. *Vyshcha osvita Ukrainy*. Vol. 3. Pp.111–116 [in Ukrainian].
4. Roi V. (2017). Yevropeyskyi dyplom: chomu ukraïnska molod maryt osvitoiu za kordonom? [European diploma: why do Ukrainian youth dream of studying abroad?]. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2017/03/17/yevropeyskiy-diplom-chomu-ukrayinska-molod-marit-osvitoiu-za-kordonom> (data zvernennia: 16.07.2022) [in Ukrainian].

Hnativ Z. Patterns of European integration: education, culture, art

In view of the integration of the education system of Ukraine into the world educational space, its reformation, modernization, the search for ways of improvement, etc., the study of modern educational, cultural and artistic processes of Ukraine and European countries in order to study best practices is one of the urgent issues of today. This especially applies to the problems of aesthetic education, the problems of the formation of a modern man of culture. After all, an important niche of creative, aesthetic, creative education of young Europeans is assigned to art education. Therefore, the study of this topic contributes to the understanding of the cultural and educational policy of other countries, hence the peculiarities of the functioning of educational processes in the leading countries of Europe, in particular in Poland, the analysis of the achievements and shortcomings of the European education system, ways of convergence and distance from the European community. After all, we are increasingly witnessing the fact that Ukrainian youth with significantly increased intensity choose European countries for their further studies and higher education – Poland, the Czech Republic, Germany, Austria, France, etc., as well as the overseas countries of the USA, Canada, etc. Interest in European science and obtaining a diploma of the European model is growing sharply from year to year. This is facilitated by the increase in opportunities and the opening of new European horizons that were once practically inaccessible. And today, the forced circumstances of the act of military aggression by Russia against Ukraine prompt thousands of Ukrainian citizens to leave their country, among them the nation's high intellectual potential.

For national education and science, as well as for the state as a whole, the outflow of a potentially promising young generation is an extremely negative factor. Therefore, first of all, joint efforts of all conscious citizens of Ukraine and the world should stop military aggression, act in the interests of truth, and look for effective ways to strengthen the democratic values of the European Union.

Key words: education, quality of education, person of culture, art, musical education, cultural heritage.